

DE EERSTE GOLF

Adrie Krijgsman

De eerste golf

bespiegelingen in coronatijd

© 2020 Adrie Krijgsman

Omslagfoto: tekening Peter van der Weij, Muizenissen (2020)

Uitgegeven bij Brave New Books

ISBN 9789464183900

NUR 320

www.adriekrijgsman.nl

We have it totally under control. It's one person coming in from China, and we have it under control. It's going to be just fine.

Donald Trump, interview CNBC 22-01-2020

Waar te veel mensen worden geboren, moeten genoeg mensen sterven. Niet als straf van God, maar als gevolg van de manier waarop Moeder Natuur haar huishouden bestiert.

Midas Dekkers, interview in HUMO, 20-02-2020

[1] De wereld stond nog helemaal aan het begin van wat spoedig de covid-19-pandemie¹ zou gaan heten. Het zeer besmettelijke virus was in de Chinese stad Wuhan opgedoken en had door de westerse blik van distantie eerst nog wel een exotische gevoelswaarde gehad - die bizarre vleermuisetende Chinezen! Maar al snel nadat het virus vanuit China in Italië werd aangetroffen en stiekempjes door onze eigen voordeur naar binnen was geglipt was het romanticistische exotisme snel verdwenen en begon de primitieve retoriek van beschuldigen en veroordelen waar vooral de Amerikaanse president Trump zijn minuscule geweten mee probeerde te zuiveren nadat zijn eigen coronabeleid nogal desastreus had uitgepakt. Plotseling was ons wereldbeeld gekanteld en de razendsnelle verspreiding van het virus, met alle nog onvoorspelbare gevolgen, zou spoedig een maatschappij-ontwrichtende uitwerking krijgen.

Na een milde winter was het ‘rampjaar’ voor mij persoonlijk nog wel zo hoopgevend, zo dansend door de tijd begonnen, met nieuwe oude plannen, met oude nieuwe vooruitzichten, ondernemingslustig en met humor, hilariteit en diversiteit. Van nature nogal wispelturig had ik me al geruime tijd voor de uitbraak weer op het schrijven van poëzie gestort en had net een paar gewaardeerde live-voordrachten achter de rug toen die voordrachten vanwege de corona-uitbraak van de ene op de andere dag onmogelijk werden. We werden, op advies van deskundigen, door de overheid gemaand om zoveel mogelijk binnen te blijven en om onderling afstand te houden. De geëigende plekken om fysiek poëzie voor te dragen, zoals cafés, bibliotheken en minitheatertjes, werden tot nader order gesloten, dus voorlopig tot zover de genoegens van het voordragen!

De adviezen om zoveel mogelijk binnen te blijven en alleen voor boodschappen en om een luchtje te scheppen de deur uit te gaan, leidden bij mij tot een innerlijke gerichtheid, de persoonlijke denkwereld in, mijn mentale *Mundus Magicus*, om daar een alternatieve, educatieve solo-wandelvakantie te gaan houden nu dat in de fysieke

¹ Covid-19 (SARS-CoV-2 coronavirus disease), dook eind 2019 op in China, na enkele maanden was er officieel sprake van een pandemie.

werkelijkheid niet mogelijk was. Niet omdat er voor die reflectie op het bestaan, voor die zelfbespiegeling, een acute noodzaak was, want ik voelde me opperbest. Het was meer een kwestie van causaliteit, van oorzaak en gevolg, de route van een podium tot duiding in een luxe stiltekot. Van het een kwam het ander, maar dan anders.

Ergens in mijn eigen periodieke systeem der (onvoorspelbare) elementen keerde ik mij, in een dappere opwelling van Umwertung aller Werte, opnieuw tot het lezen van filosofische geschriften. Waar anderen zich aan het puzzelen zetten of het huis gingen verbouwen om de verveling te verdrijven, richtte ik mij op de wijsbegeerte, die ook eerder al in mijn bestaanspakket zat en van wier louterende invloeden ik heilig overtuigd was. Misschien was het een onnozele poging tot een Munchenhausiaanse zelfverheffing uit een dreigend, moreel instortend bestaan. Deze hernieuwde toenadering tot de existentie-bevragende wijsbegeerte, deze coronavlucht voorwaarts naar betekenis in tijd van opgelegde rust, naar het hogere, het essentiëlere, naar de kwintessens van het onbeteugelde leven, kon tegelijkertijd net zo goed een bange vlucht in de diepte zijn. Vanuit onbewuste motieven zal het niet helemaal toevallig geweest zijn, want zo'n once-in-a-lifetime-pandemie hakte er in, met twijfel, met ongeloof, met verbijstering, met een wereldomvattende vertwijfeling. Het vertrouwde bestaan, dat meestentijds als een vlakke en monotone symfonie voortkabelde, met in de compositie slechts een enkele majeur en mineur, werd nu volledig op zijn kop gezet en stemde vanzelf al tot nadenken, tot filosofische reflectie. Daarom leek filosofie mij wel een goede, zinvolle invulling voor de periode van zelfisolatie. Lang geleden had ik deze luis in de pels die mij scherp hield, als een snode hospes, met geen enkel perspectief op vervangend onderdak het huis uitgebonjourd om zo meer ruimte te creëren voor proza & poëzie. Binnen die twee disciplines kwam de filosofie nog weleens in een citaatje aan de orde, maar zat voornamelijk in de weg. Dus huppatee, weg ermee! Het was in een periode dat ik toch al drastisch aan het opschonen was. Ik had mijn nieuwe huis (ik was net verhuisd) licht en luchtig gemaakt, zowel wat inboedel betreft als van kleur. En

daarbij was het niet gebleven, ik had niet alleen gepoogd het nieuwe huis naar een hoger niveau van lichtheid en luciditeit, naar een niveau van helderheid te tillen, maar had ook geprobeerd dat met mijn gemoedstoestand te doen. Met het afscheid van de zwaarte en de duisternis, die de meeste filosofie eigen is, had ik gemeend ook van dat (zware) filosofische gewicht afscheid te moeten nemen en dat was me voor korte tijd gelukt, tot onlangs covid-19 de boel overhoop gooide. Wat moest ik in zo'n wereldwijde onzekerheid zonder de filosofie beginnen? In mijn verbeelding zag ik hoe de luis in de pels die ik eerder had verstoten nu dakloos, depressief door de vrijwel verlaten straten zwierf. Ook, en dat stak me als een speld in een hooiberg (ik voelde de prik, maar kon niet vinden waar), werd me niet klip en klaar duidelijk waarom ik de nu weer zo noodzakelijke filosofie eerder het huis had uitgejaagd. Enkel en alleen vanwege de zwaarte? Of nadat ik was vreemdgegaan, nadat ik minnehandel had gepleegd met proza & poëzie, nadat ik sodomie had bedreven met reisnotities in den vreemde, waar ik mij de afgelopen jaren specifiek op had gericht? Had ik daarmee de opperste van alle wetenschappen verwaarloosd, haar het primaat ontnomen?

Oké, verlies en verwijdering horen bij het leven, horen bij mijn visie op het leven en gaan gepaard met het regelmatig verwijderen van verroeste, niet meer ter zake doende zelfbeelden, met een secure opschoning van ingesleten vooroordelen, gecorrumpeerde herinneringen, gevaarlijke Utopia's en dubieuze wetenschapsvisies, maar het vertrek van de filosofie was (achteraf) ongewenst geweest, juist omdat er geen intentionele, bewuste handeling aan ten grondslag had gelegen. Dom, impulsief, lichtzinnig, kinderlijk onnozel - verveeld van het speelgoed! - had ik gehandeld. Het was me overkomen! En dat was pijnlijk om achteraf, maar beter laat dan nooit, te beseffen.

Na een korte rouwperiode om het vertrek van de mij aangebakken fundamentele filosofie had ik nog een poosje geflirt met jonge, vlotte levensfilosofen, met levenslustige, chronisch feestende hedonisten, met de freischwebende Intelligenz van kom-tot-rust-goeroes, met naakte keizers en welgebekte Franse charlatans. Maar uiteindelijk

was dat jonge grut allemaal niks voor mij en mijn filosofisch enthousiasme keerde pas terug toen er keihard op de deur werd getimmerd door de oude sloper, de filosoof met de hamer.¹

[2] De wereld was grotendeels stilgevallen en in deze, zeker in het begin prominent op de voorgrond tredende oorverdovende stilte, die zich geleidelijk met steeds meer vogelgeluiden zou gaan vullen, zat ik vooralsnog heerlijk in dat lege huis waar net op tijd de filosofie was teruggekeerd, met Nietzsche natuurlijk en met mijn recentste aanschaf ‘Sferen’ van de taalstilistische filosoof Sloterdijk waar ik mij doorheen zou gaan worstelen. Ik moest tijdens het ‘wij blijven thuis’ noodgedwongen veel tijd in dat thuis gaan doorbrengen. Onze regering had in overleg met deskundigen de keuze gemaakt voor een intelligente lockdown waarbij alle intermenselijke contacten buiten het gezin zoveel mogelijk moesten worden vermeden om het overhoesten en -proesten van spatjes met het coronavirus te voorkomen. De lockdown alhier werd als intelligent gekwalificeerd omdat we in Nederland nog wel naar buiten mochten om te luchten, om onze boodschappen te doen en om eventueel naar een veilige werkplek te gaan, dit in tegenstelling tot landen met een volledige lockdown.

Het grotendeels op mijzelf teruggeworpen zijn, wat in mijn leven feitelijk al dagelijkse praktijk was, wierp mij nog eventjes in lichte weemoed terug naar een poëtisch samenzijn in Zwolle, naar de liefde voor het woord, het woord dat vlees was geworden, dat onder ons mensen had gewoond en dat vol van vergeving en schoonheid en waarheid was - en later werd vervangen door Nietzsches antichrist waar ik enthousiast bij was aangehaakt. Na afloop van de geslaagde voordrachtsmiddag schoof ik bij een mededichter uit Zutphen aan in het café van de Stadkamer, met onder meer de openbare bibliotheek binnen haar muren, waar de voordrachten hadden plaatsgevonden. Genietend van een glas bier bespraken we de middag tijdens wat toch wel een bizarre evaluatie genoemd mag worden.

‘Lekker weinig publiek weer. Een dichtersonderonsje.’

¹ Friedrich Nietzsche (1844-1900), noemde zich de filosoof met de hamer.

‘Ach, we zijn het gewend. Ooit zal het tij wel weer keren, want het tij keert nu eenmaal continu zolang de maan om de aarde draait en door de onzichtbare zwaartekracht met haar verbonden is.’

Bij het tweede biertje kwamen we al snel bij de geijktere thema’s terecht: liefde, lust en politiek. Soms in verrassende combinatie met een alledaags en lamenteel, nostalgisch sentiment.

‘Maar wat had jij nou, toen we van het station daarheen liepen, met die voor ons uit lopende dame?’

‘Ach ooit ... oude trauma’s, delicate kwesties over de promiscue liefde voor onze poëtische taal, met ooit in een brief het citaat van de allang vergeten Rabindranath Tagore: In der Liebe versinken und verlieren sich alle Widersprüche des Lebens.¹ In der LIEBE! die ze juist altijd op veilige afstand hield omdat ze het met haar filosofisch scepticisme nooit honderd procent vertrouwde. En dat ging niet om mij, mij vertrouwde ze wel. HET! En ja, ooit liep ik achter die mooie Duitse poezelvoetjes aan, maar ... voorbij!’

‘Ja, ik had al zo’n vermoeden. Ga eens dweperig los, man! Schrijf er een liefdesgedicht over!’

‘Eerder stop ik ze barstensvol schimpend schemerlicht, schimmig als een seniele avant-gardist in Assen, bij nacht. Mistig, ook dat nog! Als ik dan mezelf in een richting zou willen sturen, stel hè, na zo’n optreden, wegzinkend in bedompte bekommernis om ’t een of ander, met gekscherende wraakgedachten aan zo’n geflopte liefdesnacht ... Nou ja, dat hoeft ik je toch niet uit te leggen? Was het niet Nietzsche die meedogenloos fulmineerde over listige pleitbezorgers van vooroordelen, die als waarheden werden uitgevent?’²

‘Toch zie ik jou wel als romantische dweeppoet, met je eeltloze taalhandjes, met je amechtige aanhang en je semantische strijkstok ... een strateeg op de laatste bespeelbare Stradivarius!’

[3] De dag dat de wereld op slot ging zaten we ’s middags nog op een terras, weer met een biertje en dit keer een bijna geheel verorberd

¹ Rabindranath Tagore (1861-1941), Nobelprijswinnaar literatuur 1913.

² Friedrich Nietzsche, Voorbij goed en kwaad, Arbeiderspers, 1979, p 14.

bittergarnituur als ik me goed herinner. De poëzie vloog over tafel, mond uit, oor in. En ook in omgekeerde richting mond uit, oor in, in wederzijds enzovoort, al weet ik niet meer of het over het optreden in Zwolle ging. Whatever. Mijn hersenhelften (met onsubstantiële gedachten aan een oud wandellied: links, rechts, in de maat) leken soms de Maagdenburger halve bollen, vacuüm getrokken en met geen zestien paarden van elkaar te krijgen en die evenmin door de kleefkracht van Struyck-producten (een lijmproducent waar ik een artikel over gelezen had) tot enige vorm van loslaten waren geneigd. Het was compleet leeg daarbinnen in mijn wonderbrein, bij wijze van spreken dan, als afgeleid van en voortbordurend op de onzin van alternatieve feiten. Maar dat had mijn tegenspreker, ook niet dom, al lang door. Hij lachte een dun streepje tanden bloot, als een grommende hond - een lastig te interpreteren dubbelsignaal: grappig, maar blijf uit de buurt!

‘Neem jij dat laatste stukje droge worst maar,’ zei ik, om vertrouwen te winnen. Dat had ik ooit op hondentraining geleerd.

[4] De dag na de lockdown was het Internationale Vrouwendag en vond ik *mirabile visu* twee damesbladen in mijn brievenbus, van het aloude merk Margriet.¹ Zag iemand mij wellicht als potentiële bekeerling tot het damesschap? vroeg ik mij af. Ik had zeer zeker geen interesse voor het damesblad dat een halve eeuw eerder, nog in het huis mijner jeugd, in de christelijke leesportefeuille zat en dat nu blijkbaar door iemand als een anachronistisch rudiment, een eeuw nadat de suffragettes hun gevecht tegen uitbuiting hadden verhard, na diverse feministische golven, na de doldwaze Mina’s, in mijn brievenbus was gedropt. Het was bijna schokkend. En ook weer niet, want ik kon me niet aan de indruk onttrekken dat Internationale Vrouwendag in het (neo) liberale tijdperk tot een veredeld soort Moederdag was omgetoverd en keurig binnen de contouren van het consumentisme werd ingekleurd met een bosje bloemen. Een dag ook waarop feministische thema’s commercieel en politiek werden

¹ Margriet, weekblad voor vrouwen, eerste nummer uitgegeven in 1938.

geobjectiveerd, met interviews van glamoureuze vrouwen, die in de staatsburelen hun mantelpakjes droegen en in de media hun geile outfits, als het maar zelfverheffing, schoonheid en geldgenot uitstraalde. En dan de Margriet in de bus, om de coroneledigheid van het bejaardenbrein te vullen met verouderde fenomenen?

Geheel in lijn met Internationale Vrouwendag had ik degene die dit geflikt had graag met een sneer gelijkelijk willen belonen. Werd er een bikkelharde Margrietsige vrouwenstrijd gestart om alleenstaande oudere mannen te winnen? Was het een promo-actie met knussigheidsvertrutting en iets met een huisdier, met burens? Ik las de beide bladen niet, want ik ben geen dames, ook niet in wording. En doorvorste artikelen over promiscue liefde voor filosofie of poëtische taal? Nee, daarvoor hoefde ik het blad ook niet te lezen.

[5] Ik was de Margrieten, die meteen na ontvangst in de doos met oud papier waren verdwenen, allang vergeten, tot met een telefoon-tje van mijn collega-poëet Zwolle weer in de picture kwam.

‘Hé, heb je die video al gezien, van Zwolle? Ik ...’

‘Zeker! Maar iets anders. Is het niet verbazingwekkend dat zaken waarvoor met vuur en vlam werd gestreden nu tijdens de viruscrisis plotseling van nul en generlei waarde lijken te zijn, en andere zaken, die eerst niets voorstelden ineens van gewicht? Die verschuivingen in waarde die dan ineens optreden, dat fascineert me.

‘Wat mij fascineert is dat we er zo gedwee in meegaan!’

‘Zwolle! Dat vond ik ook zo’n gedwee meegaande Margrietstad. En toch, als je daar onbekommerd en toch ook lichtelijk gespannen op weg bent naar de plaats delict, waar je toegejuicht of gefileerd kunt worden als een gedweeë poëtische dienaar, dan valt het eigenlijk reuze mee met die verMargrietisering en dan merk je toch wel tot je grote opluchting dat men ook wel van Opzij¹ kijkt.’

‘Margriet? Vanwege die dichter, over visfrisse gristengleufjes?’

‘Communiceren we nou in de tegenwoordige of in de verleden tijd?’

¹ Opzij, in 1972 opgericht als radicaalfeministisch maandblad

‘Al-tijd. Hoe vond je die?’

‘Huh-huh, verleden dus. Eigenlijk had ik best even kunnen lezen wat er leeft onder de voordaagse dames. Even proeven aan de vibe van het Weib. De covers alleen al, met: Mijn ex weet niet dat ik hem heb bedrogen; Het dossier euthanasie; Het handboek voor startende grootouders; Praten helpt om de plooiën glad te strijken. Als dat de vibe van het Weib is ... brrr!’

[6] Mijn automatische stopknop sprong aan. Het was al verder na middernacht dan dat de dageraad weg was en ik buitelde van de ene tikfout in de andere, ik verloor mijn verbale zeewaardigheid en ik verloor cargo. Tot ik na een muisklik door facebook fijntjes op een herinnering werd gewezen. Vijf jaar geleden had ik een aardig stukje geplaatst over de dichter Ter Balkt,¹ die toen overleden was. Kennen we hem nog? met snedige zinnen als: ‘Ha! De bourgondische gier in zijn kakstoel op wielen houdt weldra zijn intocht.’

De talige dwarsigheid die nu in slaap sukkelt en mij aandroomt, met de troost van gesloten ogen, drijvend op de deining van eeuwige tijd. Laat ons nog even in memoriam balken Habakuk, met O! de rijpe bramen van de dood, op knapperig stokbrood, echte boter, brie. Ja, er is vandaag de dag nog steeds goed van te smullen, knoeiend vanaf de kakstoel op wielen.

‘Klap voor je smoel, doodhekelaar!’

Liever loop ik dwars en waggel van geogste nachtakkers weg, want ‘niets stak filosofie meer naar de kroon dan de laatste schoven, achtergebleven op ‘t geel stoppelveld.’²

Finaal ten einde, de nacht in, naar oud boerengebruik nog een neutje verschalken, dan roezig de bedstee in. Buiten, in de compleet stilgevallen wereld, regent het troosteloos mijn denkproductie.

[7] Het onverzadigbare willen ingekapseld in de toeristische blik (boze blik nu) zocht men het gewaarborgde zonlicht bij vreemde

¹ H.H. ter Balkt (1938-2015), Nederlands dichter, P.C. Hooft-prijs 2013.

² Habakuk II de Balkter, Oud gereedschap mensheid moe (1975).

culturen (maar ver van hen) en vooral niet te duur! Het bruinend legioen der verlorenen, de jetlag nog verbijtend en opgeslokt in hotel zus en zo, ligt nu gevangen aan de zwembadrand. Licht bespeurt men de vijandschap van het verwende en gepamperde gepeupel, tegen het ontbreken van daadkracht bij de reisorganisaties, bij de overheden. Ach en wee, nu men met velen in den vreemde vanwege de covid-19-beperkingen niet onverwijld naar huis kan keren, vloekend nu op dinges.com voor al uw avontuurlijke vakanties!

Ik zag de grijze wolken in halfdonker in berkenkruinen kruipen en vergat het thuisgevecht (vederklasse). In zelfisolatie en tegen elke waardigheid gekant vocht ik slechts met het woord, niet meer dan dat! Als brullende weekmakers daalden ze de trap af, klauterden weer omhoog, dagelijks, dom & gekromd, al die woorden! Maar wat een avontuur!

Om gidsend voor mijn reis- en lotgenoten vreugde uit te stralen deed ik maar wat, naar het mij uitkwam, ontbeet ik met verve mijn fatum¹ tot moes, mengde het zoet met smaakloze enzymen, voor ik het goedgekauwd doorslikte. Zo kauwde ik veel wat slecht was goed, maar omgekeerd net zo, braakte ik mijn kauwsels gedoseerd naar buiten, uit beminning & haat, want overal waar liefde was, ging zij toch menigmaal gepaard met twist & lelijkheid!

[8] Een aanzienlijk deel van het openbare leven was wereldwijd tot stilstand gekomen vanwege het zeer snel om zich heen grijpende SARS-CoV-2 coronavirus, in de volksmond simpelweg corona, een virus dat er met zijn kransje van paddenstoelachtige uitstulpinkjes op de bewerkte foto's van elektronenmicroscopopnames mooi en onschuldig uitzag. Maar schijn bedriegt, dat is ons ingepeperd. En hoe schitterend deze nieuwkomer in virusland ook oogde, de impact was lelijk en groot. Grenzen werden gesloten, bijeenkomsten afgelast en ook werden er in veel landen scholen, horecagelegenheden,

¹ Nietzsche, *Die fröhliche Wissenschaft*, §276: 'Amor fati: dat is van nu af aan mijn liefde! Ik wil geen oorlog tegen het lelijke voeren. Ik wil niet beschuldigen, ik wil niet eens de aanklagers aanklagen.'

theaters en winkels voorlopig tot no-gogebied verklaard. Kwetsbare groepen, zwakken en hoogbejaarden, werd geadviseerd binnen te blijven. De effectenbeurzen waren in blinde paniek diep in het rood gedoken, de olieprijsen waren gekelderd en velen op sociale media bleken plots gezegend met kennis en kunde, met het beter weten dan de wetenschap, zo vreesaanjagend knap allemaal! Zij waren net als ieder ander fulltime viroloog, zeer beursdeskundig, met oog voor desinfectie, bij tijd en wijle bovendien beschrijvend epidemioloog en wisten dondersgoed hoe je cultuur kon redden, de horeca, de luchtvaart en al die clubs die, net als wie zij het verweten, het geld boven gezondheid hadden staan. Zo zoetjesaan begon mij te dagen waarom er, naast lang houdbare producten, in de westerse wereld zoveel toiletpapier werd gehamsterd. Dat leek mij door die enorme hoeveelheid diarree op sociale media, nu plotseling heel logisch.

De beurskoersen mochten dan wereldwijd kelderen - een bear market, een krach - maar die daling had geen enkele invloed op mijn persoonlijke AFFectenbeurs. Daar schoot de koers van een prachtig meisje op de fiets, een nieuwkomer, een jaar of twaalf, omhoog tot in de hemel. Het regende al de godganse dag, zij fietste, hield in de straffe wind een fladderend, transparant plastic markttasje boven haar hoofd om, tevergeefs, haar haren droog te houden. Prachtig! Ik schoot onder mijn Mary Poppins paraplu in de lach. Zij zag dat en schaterde terug 'lekker weertje, meneertje!'

[9] Hoewel ik, na met voldoening en zware oogleden een aantal pagina's in Nietzsche te hebben gelezen en met hartverwarmende gedachten aan het grappige meisje in de regen, best aangenaam in slaap viel, lukte het mij niet om deze prettige condities door de nacht heen vast te houden. Ik had genoten van Nietzsche, vanwege zijn levenslessen en aforistische schrijfstijl, maar echt vrolijk werd je er niet van, het waren zozegzegd geen zonnestraaltjes. Gereflecteerd zonlicht was er trouwens wel, want na de grijze regendag wierp de volle maan een naïef, bijna immoreel bleek licht op de vloer van de slaapkamer, tot op het puntje van mijn bed. Vagelijk, in halfslaap,

dacht ik aan het wezen der dingen in dit gereflecteerde licht, licht waarzonder ons veelziende oog nergens vat op zou kunnen krijgen en we met minder context de wereld zouden moeten interpreteren dan nu. Een blinde immers, zo heeft onderzoek uitgewezen, droomt met minder beeld en kleur. Wordt dat contextueel gecompenseerd met droomsmaak & droomreuk? vroeg ik mij af - en ik begon nog wantrouwiger te worden ten opzichte van de werkelijkheid zoals ik die zelf ervoer. Ik was dan weliswaar niet blind, maar wat miste ik dat ik niet wist - en dat wel degelijk (met morfische denkspelletjes) mijn ervaringen van deze wereld zou kunnen beïnvloeden? Het 'wat niet weet wat niet deert' vond ik te simpel, zo zat ik niet in elkaar, dan had ik immers nooit iets hoeven leren. Zou de wereld wellicht, met een stomme contradictie, poëtische fictie kunnen zijn?

Ik droomde over een bekende, een slanke vrouw met een scherp getekend gezicht en grote poëtische potenties. We bevonden ons op de onderste omgang, of trans, van een toren met uitzicht over een vrijwel leeg, magisch realistisch stadsplein dat met penseelstreken van Carel Willink gemaakt zou kunnen zijn. De torentransen hadden rondom wel zuilen maar geen hekje daartussen. Ik vond dat toch wel bijzonder en voor zover ik weet vinden we dat alleen bij de scheve toren van Pisa terug. Hoewel de toren enigszins leek op die van Pisa, was hij het niet. Mijn droomtoren stond kaarsrecht en was vreemd genoeg van ivoor: een ivoren toren. We stonden op die onderste omgang, een meter of vier boven straatniveau, met een drankje in de hand onderhoudend te converseren (het was nogal sjiek) en spraken over filosofie & poëzie & proza, gedrieën als onmisbare elementen voor de geplande vorming van een literaire natiestaat, een verbeelde gemeenschap,¹ met een gemeenschappelijke (poëtische) taal als belangrijke verbindingsfactor. Het proces van natievorming schijnt te worden versterkt door zowel in- als uitbeelding, waarbij het accent ligt op een gezamenlijk verleden en een gemeenschappelijke cultuur,

¹ Anderson, B. (1983): *Imagined communities*, Verso, p. 50, defines a nation as an imagined political community - and imagined as both inherently limited and sovereign.

in combinatie met (holle) retoriek, nationale mythen en uitgevonden tradities. Zaken die hier niet op een gunstige manier inpassen worden er bewust uitgelaten. Zo ook in onze verbeelde gemeenschap.

Op het bewegende droombeeld in mijn verbeelde beeldtaal had het lichtjes gesneeuwd en een dof, dun laagje was op het randje van de omgang blijven liggen. De vrouw gleed daarover NIET uit terwijl ze ondoordacht een stap naar achteren deed, maar zette domweg haar voet in de leegte en stortte luid gillend vier meter omlaag. Bellen! Een ambulance! Dat was de eerste gedachte die door mijn hoofd schoot, want dit vereiste onmiddellijk professionele medische hulp, boven liefderijke, zorg wegnemende troost. In de paniek kon ik mijn smartphone niet vinden, maar in mijn schoudertas had ik nog zo'n oude bakelieten draaischijftelefoon, waarmee ik, begrijpelijk, draadloos geen verbinding kreeg. Godverdegodver! Een alerte omstander had inmiddels het alarmnummer al gebeld. Ikzelf rende via de trap in paniek naar beneden en vroeg hoe het ging, want ze lag er naar omstandigheden eigenlijk best wel netjes en ongebroken bij.

‘Alleen pijn in mijn been.’

Niet veel later concludeerde het ruim binnen de voorgeschreven responstijd gearriveerde ambulancepersoneel, gehuld in een volledig beschermende coronaoutfit, dat het vermoedelijk alleen een lichte zweepslag betrof en dat het tevens een godswondertje was dat ze er na een val van vier meter zó ongeschonden vanaf was gekomen - no need for a needle and no damage done.

Het werd me niet klip & klaar duidelijk hoe groot nu eigenlijk mijn eigen bijdrage aan het ongeval was geweest (het was per slot van rekening wel mijn droom!) maar het voorval had voorkomen kunnen worden als er tijdig een simpel hek was geplaatst, concludeerde men, zoals men al eerder had geconcludeerd dat dit eerder geconcludeerd was! Al die zich repeterende conclusies waren echter nooit omgezet in daden en alles was bij het oude gebleven- en dat zag ik als de link met het postcoronatijdperk. Met die (dubieuze) geruststellende gedachte (mijn onschuld) viel ik in slaap.

De effectenbeurzen veerden wat op, misschien was het virus toch

te isoleren, de handel kwam weer op gang, het werd droog & ochtend en ik daalde aan mijn Mary Poppins parapluutje langzaam omlaag uit de diepzinnigheid en pretentieuze krullendraaierij die deze nacht mij gebracht had.

[10] Alvorens was het altijd ongelooflijk rustig, tot er al-achterens steeds luider geschetter klonk, omdat op de gewoonlijk uitgestorven bospaden en landweggetjes die ik tijdens de lockdown regelmatig beliep, nu plotseling vele ouders & grootouders meeklonken, met kinderen & kleinkinderen. Vanaf de landerijen dreef als vanouds in deze voorjaarsjaartijd een lichte mestgeur aan en er lag een mooi groen waas van opkomende gewassen over de diepbruine akkers.

Ik vervloekte de schetterende taaldriftigheid in een door sprekers onbegrepen, stil en vredig natuurlijk systeem zoals dat behoorde te zijn. Het was voorjaar en er mocht weer mest worden uitgereden, waarin ik zelf geen reden zag tot lawaaige uitspattingen, drukte om niets en gekrijs. Ik luisterde met een deep-zinnig oor, zoals er veel deep was de laatste tijd, deep space & deep impact & deep state & deep democracy & deep learning & ook deep listening. Ik was dus deep geoccupeerd met alles & deep actueel met mijn denken, wat een goed gevoel gaf, een waarlijk deep feeling. Terwijl ik het deep listening eerst nog nukkig praktiseerde be kroop mij de diepe behoefte om het herrievolk vanwege de situatie te vergeven, een dominante behoefte die luider sprak dan elke andere gemoedsaandoening.

[11] In de glorieuze ochtendzonneshijn zat ik genoeglijk op mijn seniorenbalkon, op mijn sferologisch ingestraalde klimaatenclave een extra dosis vitamine D te vergaren, want je wist maar nooit met zo'n deep impact van een nieuw coronavirus. Weerstand was alles! Net als de onwraakbare weerstand van de zerpe, breindode zombies aangaande ingewikkelde poëtische taal enzovoorts, een indolente versimpelingswens die naar mijn indruk eveneens viraal om zich heen leek te grijpen. Extra vitamine D dus! Nu heb ik over mijn weerstand niet te klagen, ik heb altijd al voldoende weerstand gehad,

tegen vrijwel alles! Omdat al het gangbare over het algemeen zeer weinig deep-gang had, het zich beperkte tot de hogere idealen van menselijke reproductie, die nu, tijdens de lockdown, leidde tot grote droefheid bij kwetsbare grootouders die hun kleinkinderen moesten missen. Dat was immers hun deep-gang! Het weerhield anderen er niet van om uit verveling maar een beetje te gaan copuleren - aldus het stond geschreven, in het woord aan ons gegeven - dwangmatig en door ongelikte lust gedreven. Want in der Liebe versinken und verlieren sich alle Widersprüche des Lebens.¹

‘Ooit zal het tij wel keren, met eb, vloed, eb, vloed, in herhaling en in eeuwigheid, want het tij keert altijd, zolang de maan om onze aarde draait en door de onzichtbare zwaartekracht betrouwbaar met haar verbonden is.’

‘Niet panikeren, noorderling. En nu ik je toch aan de lijn heb: in Zwolle is ook een gevalletje van coronabesmetting geconstateerd. Drie dagen geleden waren we daar nog. Ben jij ...’

‘Ikke? Nee hoor, geen spoor van paniek. Maar ik probeer me wel zoveel mogelijk aan de nieuwe richtlijnen te houden: goed handen wassen, geen geknuffel, afstand houden van hoesters en proesters. Ik ga af op de kalme deskundigen die onverstoorbaar en met wetenschappelijk inzicht, met deep-knowledge, hun adviezen formuleren en niet op die sociale media het-is-maar-een-griepje-dombo’s, met hun verraad aan de Waarheid.’

‘Vitamine D? Anderen vonden van C. En weer anderen hielden het bij E.’

‘Communiceren we nou in de tegenwoordige of in de verleden tijd?’

[12] Het nieuw opgedoken virus - waarvan ik de bolletjesbeelden op beelddragere zag en die soms ongevaarlijk groen leken, soms als een heerlijk snoepje roodoranje - vloeide dezer dagen uit over de aarde, als destijds het idee van de Verlichting zich verspreidde, met een nieuw verschenen individualisme en een stellige afwijzing van

¹ Zie ook [2]

dogmatisch autoriteitsgeloof. Nu leek de omkering daarvan te zijn ingetreden, was plotseling het eerder nog tanende vertrouwen en het geloof in de autoriteiten weer prominent aanwezig. Voor zover nu bekend begon de corona-uitbraak, met de zogenaamde ‘patiënt nul’, op een lokale groothandelsmarkt voor zeevruchten en andere wilde dieren in de Chinese stad Wuhan, verspreidde zich in een razend tempo over de aardbol en bracht paniek over de volkeren ...

‘Ooit zal het tij wel weer keren, als eb, vloed, eb, vloed ...’

[13] Zolang de maan haar dagelijkse rondjes om de aarde draait zal het tij keren, wisselen eb en vloed elkaar af, wisselen socialisme en liberalisme of vrijheid en dictatuur elkaar af, veranderen de voorkeuren voor kwaliteit en kwantiteit, worden mensen ziek en gezond en worden ook culturele zaken als hoogstaande literatuur gewaardeerd of veracht. Wat dit laatste betrof leek het nu eb te zijn en kwam de modder op de oevers bloot. En hoewel alles een combinatie van vele factoren is, had ik de sterke indruk dat de zanikende bagger,¹ zoals Lucebert de teloorgang verwoordt, begonnen was met die frivole, branieachtige, hedendaags-neoliberale vercommercialisering van de maatschappij, waarbij veel publieksvoorzieningen waren geprivatiseerd, musea op bezoekersaantallen werden afgerekend en omroepen zich richtten op de grootste gemene deler. Dan kon het natuurlijk niet uitblijven dat de algemene volkssmaak de boventoon zou gaan voeren. Zonder dat het nu de neoliberale bedoeling was geweest had die volkssmaak ook in de politiek zijn weerslag gevonden met het populisme en daarmee ook in de literatuur. Overall, in de woorden van Lucebert: ‘kranke zielen tasten toe en de genezer wordt meesmuilend meegegeten voor het daagt over de lege tafels en de kale dreven’.²

De Boekenweek 2020 was nog gaande (wegens de uitbraak van het virus met enkele weken verlengd) en ook in het boekweekessay van Özcan Akyol, dat een zo groot mogelijk publiek moest weten te

¹ Lucebert, *De moerasruiter uit het paradijs* (1982).

² *ibid.*

bereiken kreeg de elite met haar moeilijke boeken er stevig van langs. Ikzelf, en je zou dat straffeloos elitaire literaire hoogmoed kunnen noemen, ben altijd van mening geweest dat hoe meer je gaat populariseren, hoe meer je afdaalt naar het leesniveau van de gemiddelde burger (die helemaal niet geïnteresseerd is in lezen!), afdaalt naar het laagste putje zelfs, tot in het met prut aangekoekte putje, ja als je zelfs vanuit het riool nog je simpele tekstjes aan de mens wilt brengen, hoe minder er van terecht komt! Dus hoe makkelijker en toegankelijker je het lezen maakt met leuke prettingetjes, met op laaggeletterden gerichte popie-jopie-acties, hoe minder er naar mijn indruk gelezen wordt. De meeste mensen blijven op de puberleeftijd vastgepind en vinden: ‘Wat MOET, dat doen we lekker niet!’

Nu met de mondiale coronacrisis - o, hilarische tegenhanger van popularisering! - grijpt men niet alleen begerig terug op autoriteit als een stervende op de troost van het geloof, maar grijpt men eveneens terug op het vertrouwde boek, en niet op de geringste boeken, niet slechts op de prullenmandenboeken, niet op de Margriet! Nee, het is allemaal nog veel mooier dan ik in mijn stoutste dromen had durven bedenken. Het verregaande gepopulariseer had de grote literatuur een slechte, want elitaire naam bezorgd, daar had de narcistische schrijver-meneer van het Boekenweekessay populistisch gebruik van gemaakt en hij had met deze lucratieve opdracht de gelegenheid aangegrepen om een vooringenomen anti-elitair betoog af te steken waarbij de rechtspopulisten hun vingers zouden aflikken. En wat bleek in crisistijd nu zo'n beetje het best gelezen boek te zijn? Nee, niet de kasteelromannetjes, niet de kookboeken van Jamie Oliver, niet alle pulp en bagger uit de literaire onderbuik, maar De Pest! van Albert Camus, een boek van nota bene een schrijverfilosoof! En dat had de Boekenweekessayschrijver met zijn populaire prietpraat *ad ridiculum* niet voorzien! Hij werd dan door de elite, uit beleefdheid, uit piëteit weliswaar niet de deur geweigerd, werd nog niet als een *persona non grata* in literaire kringen beschouwd, maar kreeg uiteindelijk wel (en volgens mij volkomen terecht) een flinke dosering kritiek over zich heen vanwege zijn rancuneuze opstelling. Meneer

kon dan wel denken de culturele piramide beklommen te hebben, om daar op het spitse puntje en in het volle licht van de mythologische zonnegod Ra, door wie hij zurig leek te zijn ingestraald, in dankbare wederkerigheid zijn eigen attitude uit te stralen, maar eigenlijk was hij allang uit de serieuze literatuur verdwenen. Als een overloper, als een omgekochte verrader was hij door de ‘laat varen alle waardigheid, gij die hier binnentreedt’¹-draaideur naar de veelbelovende en verafschuwde bekende-Nederlanders-media-elite geglipt, waar heel andere en veel geliktere eisen golden, want daar moest je provocatief zijn en was kritische zelfreflectie volstrekt uit den boze - immers filosofen waren bij het gewone volk nooit echt populair geweest. Waar in andere elites de status werd bepaald door universitaire titels op visitekaartjes, was een plek in de culturele hiërarchie, ook voor de Boekenweekessayist impliciet & informeel, hij mocht dan wel denken dat hij popiejopie was, maar eigenlijk was niemand nog echt in hem geïnteresseerd en hij moest eens begrijpen dat bombarie iets anders was dan een gedegen, gefundeerde, authentieke literaire (in dit geval essayistische) kwaliteit.

[14] De maatregelen om het nieuwe virus in te dammen ontrolden zich in steeds sneller tempo en explodeerden op social media met ladingen voors & tegens, waarbij de trend steeds meer neigde naar begrip voor het sluiten van scholen, theaters en horeca. Capabele, gezaghebbende magistraten hadden de verregaande maatregelen die middag, terwijl ik gemoedelijk een coronawandelingetje door mijn als zodanig betitelde achtertuin maakte, zo resoluut en overtuigend als met alle nog bestaande onzekerheid mogelijk was aangekondigd en gewezen op de problematische tijden die ons allen pijn zouden gaan doen.

Nein! ich brauch dein Mitleid niet Baby, want waar medelijden vaak wordt opgevat als een gunstige morele kwaliteit, schaar ik mij (ja, wel met enige gêne) achter Nietzsches kein-Mitleid-opvattingen hierover. Woorden van gelijke strekking meende ik te vinden bij de

¹ Vgl. Dante, Inferno, Canto 3: Laat varen alle hoop, gij die hier binnentreedt.

filosofe Elke Wiss,¹ die beweert dat er moed en radicale eerlijkheid nodig is voor het voeren van diepgaande gesprekken; kwesties en vraagstukken moeten zonder emoties van alle kanten en met enige afstand kunnen worden bekeken. Vanzelfsprekend zat niet iedereen te wachten op zo'n 'diep' (socratisch) gesprek, maar dat was geen probleem, het mocht best irritant worden, want TE veel begrip voor de ander zit een goed gesprek alleen maar in de weg en met empathie (hoe goed bedoeld ook) kom je volgens Wiss geen steek verder.

Nietzsche spreekt niet over empathie, maar over medelijden, waarbij hij beweert dat medelijden eigenlijk niet bestaat - je denkt dat je iets goeds voor de ander doet, maar in werkelijkheid ben je op jezelf betrokken. Degene die lijdt wordt als zwak gezien en is een gemakkelijke prooi voor mensen die een gevoel van smart over het leed van anderen tonen, bovendien tast medelijden de waardigheid aan van degene die lijdt. Bij degene die MEDE-lijdt ontbreekt de nuance, het gevoel voor afstand, hij geeft blijk van het onvermogen weerstand te bieden tegen prikkels en kan onder bepaalde omstandigheden bijna vernietigend ingrijpen in een groot noodlot, hij staat er geen moment bij stil dat er een persoonlijke noodzakelijkheid van het ongeluk bestaat en beseft niet dat een tegenslag net zo nodig is als het tegendeel daarvan. Geluk en ongeluk zijn tweelingen die samen opgroeien maar door het medelijden samen klein blijven.² Door je het lijden van een ander voor te stellen en als het ware in het medelijden na te voltrekken, komt er meer lijden in de wereld. Er is nu namelijk niet één persoon die lijdt, maar er zijn twee personen die lijden. Evenmin is gedeelde smart halve smart, zoals de zegswijze beweert en waar veel mensen ook overtuigd in geloven, maar niet minder dan dubbele smart. Het medelijden is zo een multiplier van ellende die als een bewaarder van ellendigheid een drijvende kracht is achter de vermeerdering van decadentie. Dat wat medelijden (of naastenliefde) heet, maar wat eigenlijk niet zo kan worden genoemd, moeten we overwinnen. Nietzsche beschouwt dit als een van de

¹ Elke Wiss, praktisch filosoof, in NRC 26-03-2020

² Friedrich Nietzsche, *Fröhliche Wissenschaft*, 338.

voornamere deugden. ‘Hebt gij echter een lijdende vriend, wees dan een rustplaats voor zijn lijden, doch gelijk een hard bed, een veldbed: zo zult gij hem het meest tot baat zijn.’¹ In plaats van samen het lijden te ondergaan en zo de hoeveelheid lijden te vergroten, zouden mensen moeten leren zich samen te verheugen.

Ook Nietzsches (vermeende) geestverwant Max Stirner lijkt die gedachte te zijn toegedaan als hij in zijn boek *Der Einzige und sein Eigenthum* het begrip *unfreiwilliger Egoïst* hanteert voor hen die zich weliswaar verbeelden niet zelfzuchtig te zijn, of die zelfzucht ontkennen, maar ondertussen wel van anderen opoffering en onderwerping verlangen op straffe van het verwijt ‘zelfzuchtig’ te zijn.

[15] Uit alle aangeklampte macht probeerde ik mijzelf (tijdens een ingesloten moment van deep searching) achter de vaalsluiers van dadeloze dingen te vinden, wat nogal wazig klinkt, maar duidelijker was het op dat moment niet. De drabheid van eitje en zaad waar ik vandaan kwam, die eerst tot lichaam, later tot allerlei gedachten en tot wil & dank werden gevormd, tot mopperaar op het coronavirus, dat plotseling, onaangekondigd als driftige exoot in het menselijk celsysteem was aangestormd, had mij overmand. En daar stond ik dan, in het volle licht van deze nieuwe duisternis, laat in de voorjaarsavond, tijdens een rookmomentje op mijn seniorenbalkon en dacht aan dit & dat en hoe die twee tezamen kwamen, tot celdeling eerst en tenslotte tot potentieel koloniaal gebied voor de gekroonde veroveraar. Het was unheimisch stil op straat, het continu hoorbare gedruis van verkeer op de snelweg in de verte was (angstwekkend) afwezig, de wind ademde geluidloos uit schonere longen dan ooit en wat ook opvallend was, ik zag nergens in de lucht de anders altijd wel ergens aanwezige boordlichten van vliegtuigen. Ik zou de laatste mens op aarde kunnen zijn, maar toch had ik naar mijn indruk minder last van paniek dan beleggers en dat bevestigde weer eens mijn overtuiging dat alles wat men méér heeft dan het noodzakelijk bezit meestal ballast is.

¹ Friedrich Nietzsche, *Also sprach Zarathustra*, deel 2, *Von den Mitleidigen*.

[16] ‘Over genieten gesproken, heb jij ...’

De bourgondische gier in zijn ongerieflijke Lederhöschen was net uit de knussigheidsvertrutting teruggekeerd en keek me zo te zien behoorlijk teut aan.

‘Nee, nog niet. En houd een beetje afstand!’

‘Ja, niet dan?’

‘Jij kakelt ook maar wat autistisch hedonistisch in het rond hé. Nu echt even dimmen, de premier gaat zo ...’

‘Haha, de premier ...’

Twee merels bezingen, bij een oranje avondlucht, uitbundig het aardse paradijs, geloven er nog heilig in en hebben in tegenstelling tot veel mensen nog hoop, hoop op het paradijs dat de mens al een tijdje achter zich had gelaten. Mensen zijn, zo is op alle media te zien, met een door de maatregelen zeer beperkt aantal nabestaanden aanwezig bij een uitvaart (nog geen covid-19-verband) - ook hierbij wordt aangeraden om een knuffelvrije afstand te houden, met de hand op hart, of met een kushand.

Premier Rutte spreekt vanuit het Haagse torentje via de televisie rechtstreeks de bevolking toe. Tot mijn vreugde - en ook verbazing - tegen een achtergrond met boeken! Iets dat ik ook bij buitenlandse zenders al had geconstateerd. Is crisistijd plotseling leestijd? Wekt nu een achtergrond met boeken vertrouwen en is er in barre tijden vol bekommernis dan toch een heuglijk baken: het boek!

Hoelang gaat dit allemaal nog duren? vraagt premier Rutte retorisch. Er is geen snelle en simpele uitweg, een groot deel van de bevolking zal besmet raken en het is daarom nu de eerste prioriteit om de verspreiding van het virus maximaal te controleren, zoveel mogelijk in te dammen en de infectiegraad over een vlakkere curve uit te smeren om ruimte in ziekenhuizen vrij te maken (en te houden) voor kwetsbare ouderen en op die manier een ‘Italiaanse piek’ te voorkomen. Het virus zijn gang laten gaan zal de gezondheidszorg lamleggen, het tegenhouden met een langdurige lockdown (alles op slot zetten en iedereen binnenblijven) wordt als een korte termijnoplossing gezien en dan komt het probleem alsnog zodra het land weer